

**СОРТИ СЕЛЕКЦІЇ ІНСТИТУТУ ЗРОШУВАНОВОГО САДІВНИЦТВА
ІМЕНІ М. Ф. СИДОРЕНКА ЯК ЗАПОРУКА РОЗВИТКУ
САДІВНИЧОЇ ГАЛУЗІ У ПІВДЕННОМУ СТЕПУ УКРАЇНИ**

*Л. М. Толстолік, Н. М. Клочко, Т. І. Красуля, кандидати
сільськогосподарських наук,*

*Л. І. Дунаєва, А. М. Шкіндер-Барміна, С. В. Долгова,
наукові співробітники*

Інститут зрошуваного садівництва імені М.Ф. Сидоренка НААН

Наведено коротку характеристику сортів яблуні, груші, черешні, вишні, абрикоси і персика селекції Інституту зрошуваного садівництва імені М. Ф. Сидоренка НААН, занесених до Державного реєстру сортів рослин, придатних для поширення в Україні, а також елітних форм, що вивчаються в інституті за методикою ДСВ.

Плодові культури, селекція, сорти ІЗС

Сортовий склад плодових культур визначається “Державним реєстром сортів рослин, придатних для поширення в Україні” [1]. Він формується за результатами державного сортопробування (ДСВ), мета якого – надати об’єктивну оцінку придатності того чи іншого сорту до певної зони вирощування і провести експертизу на відмінність, однорідність і стабільність у відповідності до методик Міжнародної спілки з охорони прав на сорти рослин (УПОВ). Зараз, на жаль, випробування плодових культур за методикою ДСВ проводиться в установі-оригінації, а не у мережі сортопробувальних ділянок, але величезний внесок Володимира Львовича Симиренка у методологію цієї роботи відчутний і донині. Він організував роботу Державних помологічних комісій, які проводили сортопробування плодових культур на 29 сортоділянках з метою поліпшення сортового складу садів.

Внесок В. Л. Симиренка у створення промислових сортиментів неможливо переоцінити. Він відмічав, що “для плодового виробництва вироблено й прийнято для розмноження стандартні асортименти. Проте було б помилково гадати, що вони не підлягатимуть і подальшим змінам у порядку поповнення кращими за якістю новими сортами... Окремий сорт здебільшого відіграє значну виробничу роль у певному плодівницькому районі протягом порівняно обмеженого періоду... Далі він поступається перед новим кращим сортом, що висувається; так безперервно йде і надалі йтиме сортозміна” [2].

Таким чином, впровадження нових сортів є об’єктивним і безперервним процесом, до участі в якому вже майже 80 років поспіль залучений Інститут зрошуваного садівництва (ІЗС) імені М. Ф. Сидоренка НААН. Селекціонерами інституту за цей час створено й передано до державного сортопробування понад 250 сортів черешні, вишні, персика, абрикоси, яблуні, груші, айви, сливи та суниці, 92 з яких зараз перебувають у Державному реєстрі сортів рослин, придатних для поширення в Україні [3].

Вирощування у посушливих умовах Південного степу такої вологолюбної культури, як яблуня, особливо на карликовій підщепі, можливе лише на

зрошенні. На жаль, через високі ціни на поливну воду садівничі господарства нерідко економлять на поливах. Це знижує врожайність і якість плодів, а також послаблює фізіологічний стан дерев. Серед сортів яблуні, що вивчалися за методикою державного сорто випробування в богарних умовах, за комплексом господарсько-біологічних показників виділився пізньоосінній сорт селекції ІЗС імені М. Ф. Сидоренка НААН Мінкар. Сорт відзначається слабкорослістю, зимо- та посухостійкістю, здатністю закладати генеративні бруньки вже у розсаднику, високою врожайністю – до 30 т/га. Плоди сорту середньої величини, оригінальної округло-конічної форми, гармонійного кисло-солодкого смаку. Сорт занесений до “Державного реєстру сортів...” з 2002 року. Придатним для вирощування на підщепі М9 за умов недостатнього зволоження виявився літній сорт селекції інституту Скіф’янка. Він характеризується високою зимо- та посухостійкістю, стійкістю до парші та борошнистої роси, високим виходом плодів першого товарного сорту – близько 96 %. У “Державному реєстрі сортів...” сорт перебуває з 2006 року.

З 64 сортів груші, що зазначені у Державному реєстрі сортів рослин, придатних для поширення в Україні, 10 створені в ІЗС імені М. Ф. Сидоренка НААН. Це становить 62 % сортименту, рекомендованого для Степу. Осінній сорт Вікторія вже давно завоював міжнародне визнання завдяки виключно високотоварним плодам відмінного смаку, а ранньозимовий сорт Янтарна з дуже привабливими широкогрушоподібними плодами має багато прихильників серед садоводів не лише в Україні, а й у Росії, Молдові, Казахстані. Серед сортів, що вивчалися за методикою державного сорто випробування в інституті і занесені до Реєстру з 2006 року, Провінціалка – ранньолітній великоплідний сорт; осінні сорти: Посмішка – з яскравим рум’янцем плодів, Дитяча – дуже великоплідний (середня маса плодів 260–280 г), Чистенька – слабкорослий сорт з одномірними яскраво-жовтими плодами та Весільна – унікальний сорт з плодами, що мають червоне забарвлення м’якуша. Групу зимових поповнили ранньозимові сорти: Пектораль – з дуже привабливими лежкими плодами відмінного смаку, Кандидатка – з великими слабкоробристими грушоподібними плодами та пізньозимовий сорт Катюша, який без ушкоджень зберігається за умов звичайного холодильника до початку травня. Сорти Весільна, Чистенька, Посмішка і Кандидатка сумісні з айвою А, що розширює можливості їх вирощування. Сорти, створені в інституті, мають урожайність на рівні 23–27 т/га, значною мірою адаптовані до континентальних умов Південного степу. Рентабельність їх вирощування – 124–152 %. Серед елітних форм, що зараз вивчаються за методикою ДСВ, виділяються М 14594 – дуже скороплідна, з яскравими привабливими плодами відмінного смаку та М 14495 – з компактною кроною і плодами з підвищеним вмістом біологічно активних речовин.

Черешня є найпоширенішою кісточковою культурою на півдні України. З більш ніж ста елітних форм черешні, створених в Інституті зрошувального садівництва, 43 отримали статус сортів і складають 73 % “Державного реєстру сортів...”. Усі сорти є високоврожайними, високотоварними, з плодами доброго і відмінного смаку. Серед відомих вже давно – сорти Рубінова рання, Валерій Чкалов, Крупноплідна, Мелітопольська чорна, Космічна, Ділема, Талісман, Казка, Електра. Швидко набувають популярності й нові, серед яких ранні сорти Дебют, Ласуня, Ера, Електра. Поєднання щільного м’якуша та відмінного

солодкого смаку вигідно вирізняє останні два сорти серед інших. Високу транспортабельність має сорт Шанс, який також належить до групи раннього строку досягання. Серед сортів, що досягають у середні строки, на увагу заслуговує Епос, завдяки дуже великим темно-червоним плодам. Серед пізніх сортів виділяється стійкий до розтріскування Оріон, найбільш великоплідний – Темпоріон, а завершують сезон черешні сорти Аншлаг і Зодіак. Плоди останнього сорту можуть зберігатися у звичайному холодильнику 35–40 діб без ознак ушкодження.

Завдяки роботі, проведеній селекціонерами інституту, Державний реєстр на 90 % складається із сортів вишні нового покоління, плоди яких поєднують цінні лікувальні властивості з приємним освіжаючим кисло-солодким смаком і придатні як для виготовлення продуктів переробки, так і на десерт. Широкий попит мають сорти Шалуня, Встреча, Примітна, Ожиданіє, Ігрушка, занесені до Реєстру з 1990 по 1995 рр. Окрім високої урожайності, яка є характерною для усіх сортів Держреєстру, Гріот мелітопольський, Солідарність, Встреча, Відродження, Воспомінаніє відзначаються великоплідністю; Шалуня, Встреча, Примітна – стійкістю квіток до весняних заморозків; Гріот мелітопольський та Солідарність – стійкістю до моніліозу; Ранній десерт – надраннім строком досягання. Актуальною залишається, зокрема, проблема підвищення стійкості до грибних хвороб, тому велику цінність серед елітних форм, які зараз вивчаються за методикою ДСВ, має Сіянець Туровцевої, що вирізняється не лише великоплідністю (7,0–7,5 г) і високою врожайністю (до 34 кг/дер. у 9-річному віці), а й несприйнятливістю до моніліозу (у епіфітотійний рік – ураження до 1 бала).

“Державний реєстр...” сортів абрикоси на третину складається із сортів селекції ІЗС імені М.Ф. Сидоренка НААН. Високоврожайні, зимостійкі та високих смакових якостей сорти Мелітопольський пізній, Мелітопольський ранній, Мелітопольський лучистий та Зоряний вже багато років користуються попитом як у виробників, так і садівників-аматорів. Для поповнення сортименту, враховуючи необхідність у сортах високостійких до грибних хвороб, з розширеним періодом досягання плодів універсального призначення, з 2006 року до Держреєстру занесено нові сорти: Кумір – надраннього строку досягання, стійкий до моніліозу, Ташенакський – високоврожайний, з плодами, придатними для різних видів переробки, Дар Мелітополя – великоплідний, раннього строку досягання та Садовий – високоврожайний сорт з плодами високих смакових якостей. Селекційна робота з метою створення адаптованих до умов Степу України сортів абрикоси продовжується і серед елітних форм, що вивчаються за методикою державного сортопробування. За комплексом цінних господарсько-біологічних ознак виділені: Ювілейний Федченкової – надраннього строку досягання, з привабливими плодами еліпсоподібної форми, масою 64–83 г, Красень Мелітополя – раннього строку досягання, з високою стійкістю до моніліозу, великими (77–96 г) плодами кулястої форми та Сіянець Краснощогого – пізнього строку досягання, з урожайністю 11–15 т/га і плодами, придатними для виготовлення високоякісних продуктів переробки.

Персик є скороплідною та високорентабельною культурою, яка у зоні Південного степу потребує сортів, стійких до різких змін температури повітря взимку та навесні. Цій вимозі повною мірою відповідають 11 сортів селекції інституту різних строків досягання: раннього (Чарівник, Згода, Іван Тупицин),

середньораннього (Мелітопольський ясний, Златодар), середнього (Сяйво, Спокуса, Віренея), середньопізннього (Ювілейний Сидоренка) та пізнього (Мрія, Золотистий), які складають 20 % сортименту, придатного до поширення в Україні. На даний час за методикою ДСВ вивчається 18 сортів та елітних форм, у тім числі Мелітопольський 2443, Ласунець, Первісток та інші. Серед 25 районованих і перспективних сортів, що вивчалися упродовж останніх 12 років, виділено 13 найбільш адаптованих та високотоварних, а саме: Юньський ранній, Київський ранній, Чарівник, Мелітопольський ясний, Сочний, Іван Тупицин, Лебедєв, Сяйво, Спокуса, Віренея, Мелітопольський 2443 та пізньостиглі (Мрія, Золотистий). У виробничих умовах ці сорти відзначаються великоплідністю (123–259 г) та високою врожайністю (28,5–40,7 кг плодів з дерева), що обумовлює їх високу рентабельність (127–223 %).

Список літератури

1. Державний реєстр сортів, придатних для поширення в Україні у 2011 році. – К.: Алефа, 2011. – С. 233–247.
2. Симиренко В. Л. Часткове сортознавство плодових рослин / В. Л. Симиренко. – К.: Аграрна наука, 1995. – Т. 1 Яблуня. – С. 44.
3. Сорти плодових культур селекції Інституту зрошуваного садівництва імені М. Ф. Сидоренка, придатні для поширення в Україні / ІЗС імені М. Ф. Сидоренка НААН. – Мелітополь, 2010 – 42 с.

Приведена краткая характеристика сортов яблони, груши, черешни, вишни, абрикоса и персика селекции Института орошаемого садоводства имени М. Ф. Сидоренко НААН, внесенных в Государственный реестр сортов растений, пригодных для распространения в Украине, а также элитных форм, изучающихся в институте по методике государственного сортоиспытания.

Плодовые культуры, селекция, сорта ИОС

The paper presents a brief characteristics of apple, pear, sweet cherry, sour cherry, apricot and peach varieties bred in the Institute of Irrigated Fruit Growing of NAAS, which were including in the State Register of Plant Varieties Suitable for Dissemination in Ukraine, as well as characteristics of elite forms which are studying in the Institute according to the procedure of state variety testing.

Fruit cultures, selection, varieties of IIFG